

*До разової Спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, доцента кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія», кандидата юридичних наук,

доцента **Волошиної Владлени Костянтинівни**

на дисертацію **Дабіжи Олени Анатоліївни** на тему: **«Укладення та затвердження угод про визнання винуватості при розслідуванні кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сучасні реалії повномасштабного вторгнення та введення воєнного стану в Україні призвели до радикальних змін у структурі злочинності, де ключове місце посіли кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби. Згідно з офіційною статистикою, лише за 2025 рік відбулося зростання вказаної категорії діянь на 134%, а загалом за останні чотири роки кількість військових злочинів зростає у 72 рази: з 3 037 випадків у 2021 році до понад 220 000 у 2025 році. Таке стрімке зростання навантаження на органи досудового розслідування та суди вимагає не лише посилення кримінальної відповідальності, а й пошуку дієвих процесуальних механізмів для оптимізації кримінального провадження, серед яких особливе місце посідає інститут угод про визнання винуватості.

Специфіка військових кримінальних правопорушень полягає в тому, що вони безпосередньо посягають на боєздатність Збройних Сил України, підривають військову дисципліну та принципи єдиноначальності. У таких умовах швидке та ефективне вирішення правового конфлікту через угоду про визнання винуватості дозволяє не лише реалізувати завдання кримінального провадження, а й мінімізувати негативні наслідки для оборони держави, забезпечуючи можливість повернення військовослужбовців до виконання службових обов'язків у передбачених законом випадках. Застосування інституту угод виступає ключовим інструментом розвантаження правоохоронної системи,

дозволяючи досягти процесуального компромісу, що є виявом демократизації та гуманізації кримінального судочинства навіть у період війни.

Незважаючи на активне практичне використання, питання укладення та затвердження угод у військових провадженнях залишаються недостатньо дослідженими на доктринальному рівні, що призводить до значної кількості відмов у їх затвердженні через неправильну кваліфікацію, суперечливі вимоги щодо покарання та складність оцінки суспільного інтересу. Потребують додаткового наукового опрацювання питання підслідності військових злочинів, роль спеціалізованих прокуратур у сфері оборони та механізми взаємодії з військовим командуванням під час досягнення домовленостей. Необхідність усунення цих законодавчих прогалин та вироблення єдиних підходів до застосування інституту угод у кримінальних провадженнях проти встановленого порядку несення військової служби обумовлює вибір та актуальність теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових рекомендацій, положень і висновків, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження характеризується системним та послідовним підходом до вивчення предмету – особливостей укладення та затвердження угод у кримінальних провадженнях щодо військових кримінальних правопорушень.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесуального механізму укладення та затвердження угод про визнання винуватості під час розслідування кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби, з урахуванням викликів воєнного стану та необхідності забезпечення балансу між приватними інтересами підозрюваного та публічними інтересами держави.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання: розкрити правову природу та систему кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби, визначивши їх родовий об'єкт та запропонувавши нову класифікацію за ступенем бланкетності їхніх норм; визначити процесуальні особливості здійснення досудового розслідування військових кримінальних правопорушень, зокрема через аналіз правил підслідності та ролі спеціалізованих прокуратур у сфері оборони як суб'єктів процесуального керівництва; встановити процесуальні передумови та ознаки укладення угод про визнання винуватості, а також дослідити їхнє співвідношення з інститутом звільнення від кримінальної відповідальності; проаналізувати зміст угоди про визнання винуватості, визначивши обов'язкові та факультативні елементи, що мають бути відображені в тексті угоди; оцінити специфіку процесу укладення угод про визнання винуватості під час

розслідування військових кримінальних правопорушень; дослідити процесуальний порядок затвердження угод судом, систематизувати підстави для відмови у їхньому затвердженні та обґрунтувати критерії оцінки суспільного інтересу та добровільності укладення угоди; сформулювати пропозиції щодо внесення змін до чинного кримінального та кримінального процесуального законодавства України задля підвищення ефективності інституту угод у кримінальних провадженнях щодо правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, застосування яких дозволило забезпечити об'єктивність, достовірність та системність отриманих результатів. Вибір методів обумовлений метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження. Діалектичний метод пізнання соціально-правових явищ був використаний для аналізу становлення та розвитку інституту угод у кримінальному провадженні, а також для дослідження природи військових кримінальних правопорушень в умовах динамічної зміни безпекового середовища та введення воєнного стану в Україні. Формально-логічний метод застосовувався для розкриття змісту таких понять, як «військовий злочин», «угода про визнання винуватості», «підозра» та «обвинувачення», а також для уточнення ознак спеціального суб'єкта військових правопорушень. Системно-структурний метод став основою для розробки нової класифікації військових кримінальних правопорушень за ступенем бланкетності їхніх норм (поділ на відносно бланкетні та абсолютно бланкетні), а також для визначення етапів процедури укладення та затвердження угод. Порівняльно-правовий метод дозволив зіставити інститут угод про визнання винуватості із суміжними інститутами кримінального компромісу, зокрема з угодами про примирення та звільненням від кримінальної відповідальності. Метод аналізу судової практики (емпіричний метод) був ключовим під час дослідження типових помилок та проблем, що виникають у судів при затвердженні угод, зокрема щодо неправильної кваліфікації та недотримання правил призначення покарання за військовими статтями. Метод правового моделювання було застосовано для розробки конкретних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства, зокрема змін до ст.ст. 69, 401 КК України та ст.ст. 216, 469, 472, 474 КПК України задля підвищення ефективності правозастосування.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці провідних вітчизняних фахівців у галузі кримінального права, кримінального процесу та криміналістики. Дослідження спирається на працях науковців, які досліджували військові кримінальні правопорушення, дослідженнях у сфері

процесуального компромісу та угод та загальнотеоретичних працях з правознавства.

Нормативною основою роботи було чинне законодавство України, що регулює порядок несення військової служби та процедуру кримінального провадження, а саме КК України, КПК України, Закони України «Про прокуратуру», «Про військовий обов'язок і військову службу», а також Статуту Збройних Сил України, підзаконні нормативно-правові акти тощо.

Емпіричну основу дослідження складають фактичні дані, що підтверджують стан правозастосування у досліджуваній сфері. Було проаналізовано понад 50 вироків та ухвал районних, міських та апеляційних судів, а також Вищого антикорупційного суду, що стосуються затвердження або відмови у затвердженні угод про визнання винуватості та примирення, а також правові позиції ВС, постанови пленуму ВССУ тощо. Результати дослідження свідчать про виконання поставлених наукових задач, є логічними та послідовними, аргументованими та новими для сучасної правової доктрини.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Дисертація складається із анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які включають шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (183 найменувань) та трьох додатків. Структура дисертації Дабіжи О.А. не викликає заперечень. Виклад змісту дисертації логічний та послідовний.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної тематики, сформульовано мету роботи та завдання дослідження, подано коротку характеристику результатів дослідження, ступінь їх апробації та публікації.

У першому розділі **«Теоретико-правові та кримінально-процесуальні засади кримінальних проваджень щодо правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби»** було здійснено ґрунтовний аналіз правової природи військових злочинів та запропоновано їхню нову класифікацію на відносно та абсолютно бланкетні норми залежно від необхідності звернення до військових статутів для встановлення об'єктивної сторони діяння. Автор детально розглянув родовий об'єкт цих правопорушень та обґрунтував необхідність уточнення ознак спеціального суб'єкта у ст. 401 КК України, щоб усунути існуючі законодавчі колізії та проблеми з кваліфікацією.

Окрему увагу приділено процесуальним аспектам досудового розслідування, зокрема подоланню плутанини з підслідністю статті 435-1 КК України та визначенню ролі спеціалізованих прокуратур у сфері оборони як суб'єктів процесуального керівництва. Також було виокремлено специфіку предмета доказування у цій категорії справ, що вимагає обов'язкового

встановлення правового статусу особи та конкретного порушеного нею юридичного обов'язку.

У другому розділі **«Процесуальна характеристика угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби»** було досліджено правову природу та передумови укладення угод, а також їх співвідношення з інститутом звільнення від кримінальної відповідальності. Встановлено пріоритетність процедури звільнення від відповідальності (зокрема за ч. 5 ст. 401 КК України) над інститутом угод, що зумовлює обов'язок прокурора роз'яснювати підозрюваному право на більш сприятливий для нього наслідок.

Крім того, було детально проаналізовано зміст угоди про визнання винуватості відповідно до вимог ст. 472 КПК України, з урахуванням особливостей воєнного стану. Обґрунтовано необхідність включення «суспільного інтересу» до переліку істотних обставин угоди, що дозволить стороні обвинувачення аргументувати доцільність компромісу, а суду - уникати формалізму під час перевірки умов домовленості.

У третьому розділі **«Процесуальні особливості складення та затвердження угод про визнання винуватості при розслідуванні кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби»** було розроблено поетапний алгоритм складання угод, що включає таку новацію, як факультативне повідомлення військового керівництва про ініціювання компромісу для врахування думки командування. Запропоновано запровадити механізм оскарження відмови прокурора від укладення угоди до прокурора вищого рівня, що має забезпечити додаткові гарантії захисту прав підозрюваних.

Також було досліджено порядок судового контролю та систематизовано підстави для відмови у затвердженні угод згідно зі ст. 474 КПК України. Ключовим аспектом розділу стали пропозиції щодо змін до ст. 69 КК України, які б дозволили призначати покарання нижче нижчої межі за СЗЧ та дезертирство у разі укладення угоди, за умови покладення на особу обов'язку повернутися до військової частини для продовження служби.

Всі поставлені завдання у дисертаційній роботі виконано в повному обсязі, зроблено відповідні висновки та сформульовано пропозиції позиції щодо внесення змін і доповнень до КПК України для усунення недоліків і прогалин, які виникають при укладенні угод щодо військових кримінальних правопорушень.

Повнота викладених наукових положень в опублікованих працях. Основні наукові положення дисертації, висновки та рекомендації Дабіжи О.А.

достатньо повно представила у восьми наукових публікаціях, у тому числі в п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження. Розроблені авторкою і викладені у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації можуть бути використані в: науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень особливостей укладення та затвердження угод про визнання винуватості під час розслідування кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби; правотворчій діяльності – для удосконалення нормативної регламентації укладення та затвердження угод про визнання винуватості під час розслідування кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби; правозастосовній діяльності – для забезпечення єдності у застосуванні положень кримінального процесуального законодавства під час укладення та затвердження угод про визнання винуватості під час розслідування кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби; навчальному процесі – при викладанні дисципліни «Кримінальний процес», а також спеціальних курсів «Права людини у сфері кримінальної юстиції», «Сучасні проблеми кримінального та кримінально-процесуального права», «Актуальні питання сучасного кримінального провадження» та ін.

Наукова новизна одержаних результатів Вивчення змісту дисертації Дабіжи О.А. дає можливість стверджувати, що всі сформульовані авторкою елементи наукової новизни, отримані в ході дослідження є доведеними та такими, що несуть в собі низку концептуальних висновків і рекомендацій, що мають теоретичне та практичне значення. Зокрема, серед наукових ідей, які найбільше привернули увагу, слід виокремити наступні:

- розроблено класифікацію військових кримінальних правопорушень за ступенем їхньої бланкетності, виокрепивши відносно бланкетні (що дозволяють попередню кваліфікацію без глибокого вивчення відомчих актів) та абсолютно бланкетні норми (що вимагають обов'язкового звернення до спеціального законодавства для встановлення об'єктивної сторони);

- запропоновано новий процесуальний механізм захисту прав підозрюваного, який полягає у наданні права на оскарження відмови прокурора від укладення угоди про визнання винуватості до прокурора вищого рівня з обов'язковим винесенням вмотивованої постанови;

- обґрунтовано доцільність запровадження факультативного етапу процедури укладення угоди – офіційного повідомлення військового керівництва

підозрюваного про ініціювання угоди для врахування думки командування щодо суспільної небезпеки діяння та доцільності компромісу;

- запропоновано концептуальні зміни до ст. 69 КК України та ст. 472 КПК України, які передбачають можливість призначення покарання нижче нижчої межі за СЗЧ та дезертирство (ст. 407, 408 КК) за умови покладення на особу в тексті угоди обов'язку продовжувати військову службу;

- доведено необхідність обов'язкового залучення прокурора при укладенні угод про примирення у кримінальних провадженнях щодо правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби, який має зазначити, що укладення угоди про примирення не суперечить публічних інтересам.

Дотримання принципів академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні та наукових публікаціях здобувачки НЕ виявлено текстових запозичень без посилання на першоджерело, фабрикації, фальсифікації та інших порушень принципів академічної доброчесності.

Щодо конфлікту інтересів. Рецензент не має реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувачки, Дабіжи Олени Анатоліївни, її наукового керівника, Аленіна Юрія Павловича, та не є їх близькою особою.

Позитивно оцінюючи проведене дисертаційне дослідження, у порядку наукової дискусії необхідно звернути увагу на деяких питаннях, які потребують уточнення при публічному захисті дисертації.

1. Пропозиція автора вилучити жорстку прив'язку до статусу військовослужбовця в загальному визначенні Розділу XIX КК України може призвести до розмивання меж між військовими та загальнокримінальними злочинами. Такий підхід потенційно створює загрозу правовій визначеності, оскільки саме чіткий перелік суб'єктів у ст. 401 КК традиційно слугував критерієм відмежування військової юстиції від цивільної. Винесення уточнення суб'єкта виключно в диспозиції конкретних статей може ускладнити системне тлумачення норм Особливої частини КК України.

2. Пропозиція автора дозволити призначення покарання нижче найнижчої межі за ст. 407 та 408 КК України прямо суперечить актуальній політиці держави щодо посилення військової дисципліни. Законодавець свідомо обмежив застосування ст. 69 КК України для цих категорій злочинів саме з метою запобігання масовому залишенню місць служби в умовах бойових дій. Послаблення відповідальності через інститут угод може бути сприйняте як сигнал про можливість уникнення суворого покарання.

3. Виділення факультативного етапу повідомлення військового командування про можливість укладення угоди про визнання винуватості виглядає дещо передчасним. Таке інформування осіб, які не є учасниками кримінального провадження, може призвести до розголошення таємниці

слідства та створення умов для незаконного тиску командирів на підозрюваного. Оскільки військовослужбовці перебувають у стані прямої підлеглості, залучення начальника до процесу узгодження умов угоди ставить під сумнів вимогу добровільності волевиявлення, передбачену ч. 6 ст. 474 КПК України.

Висловлені зауваження характеризують складність обраної теми й мають дискусійний та рекомендаційний характер, а тому істотно не впливають на загалом позитивну оцінку дисертаційного дослідження Дабіжи Олени Анатоліївни.

Резюмуючи, можна стверджувати, що дисертація Дабіжи Олени Анатоліївни є самостійним, завершеним науковим дослідженням, в якому авторка змогла комплексно розкрити теоретичну та практичну специфіку проблематики укладення та затвердження угод у кримінальних провадженнях щодо військових кримінальних правопорушень.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Узагальнюючи викладене, дисертація Дабіжи Олени Анатоліївни «Укладення та затвердження угод про визнання винуватості при розслідуванні кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби» є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачкою особисто, містить нові науковообґрунтовані теоретичні результати проведених нею досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки. Рецензована робота відповідає спеціальності 081 – «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її авторка – Дабіжа Олена Анатоліївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доцент кафедри кримінального процесу

Національного університету

«Одеська юридична академія»,

кандидат юридичних наук, доцент

Владлена ВОЛОШИНА